

ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ

УДК 159.943

DOI: 10.31558/2786-8745.2023.1(2).11

МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ

Олександр Хлонь

Анотація. Сучасна молода людина не може знаходитись в суспільстві та бути його повноцінним членом, якщо вона належним чином не соціалізована, однак, актуальними залишаються теми соціального дистанціювання та інтеграції особистості до прогресивного суспільства лише при наявності у неї ряду загальнообов'язкових навичок, умінь, якостей та компетентностей, саме тому дана проблематика набуває актуальності.

Мета дослідження визначення особливостей, характеристик та невід'ємних елементів застосування механізмів адаптації до сучасної молоді людини виявлення складнощів, що можуть виникати на цьому шляху та виокремлення способів їх подолання та покращення процесів соціалізації та соціальної адаптації внаслідок формування чітких алгоритмів поведінки.

Алгоритм правової соціалізації молоді людини включає стадію формування мотиваційного потягу спрямованого на залучення до певної соціальної групи. Усвідомлення стійкої мотивації до необхідності соціалізуватись саме у обрану групу викликає ідентифікаційні процеси приналежності особи до даної групи, які можуть на початку виникати в односторонньому порядку, в той час, як формальне визнання статусу такої молоді особи учасником групи можливе лише в разі сприймання такої дійсності більшістю, найбільш авторитетною групою або її представником. Імітація, а в подальшому і точне наслідування підкріплене емоційно-психологічними механізмами, зокрема, наприклад, такими, як сором та провина, коли особа, яка з тих чи інших причин вперше порушила писані чи неписані правила чи норми, про що має бути попереджена для уникнення несвідомого заперечення протиправності діяння. в подальшому, коли людина стає повноцінним членом суспільства механізми засвоєння соціальних норм можуть змінюватися зокрема інтеріоризація може переходити у екстеріоризацію і навпаки. Прийняття і засвоєння певних норм та правил як правило регулюється ефективністю тієї чи іншої діяльності. Якщо особа, що належним чином соціалізувалася вносить в стабільні процеси якісь новаторства її ідеї належним чином проходять експертизу та у разі виявлення корисності проекту допускаються до практичної діяльності.

Ключові слова: правосвідомість, молодь, розвиток особистості, механізми соціалізації, підлітки.

Постановка проблеми. Ефективний розвиток та прогрес суспільства не можливий без його консолідації та об'єднання. на сьогодні глобалізоване суспільство охоплено такими тісними зв'язками, що окрема його ланка будь-то індивід, група чи навіть державне утворення одночасно втрачає свої конкурентні можливості

у разі протиставлення себе більшості. При цьому, переваги об'єднаних структур важко переоцінити, як для суспільства в цілому, так і для конкретного учасника такого об'єднання, а недоліки не є критичними для прогресивної громадськості. Однак, далеко не завжди видається можливим відповідати усім вимогам, які висувуються до потенційного члена такого об'єднання. Це питання стоїть досить гостро, особливо в форматі майбутніх прагнень нашої країни до членства в Європейському Союзі. Однак, проблематика входження в суспільні формації актуальна не лише в першу чергу для держав чи колективів, але і для окремих громадян. І зважаючи на прагнення до європейської спільності переважної більшості представників нашої громадськості, така проблематика як дослідження феноменів соціалізації, в першу чергу для представників молодого покоління є безумовно важливою та актуальною.

Насправді, проблематика адаптації та соціалізації виникає ще з початку входження окремого індивіда в суспільство, на тому чи іншому етапі його становлення чи то професійного, чи то громадського, чи то суспільного-побутового. Суспільна консолідація – це не лише основа стабільності суспільства, але і фактор його розвитку, рушійна сила, яка допомагає виходу із криз, що обтяжені внутрішньою та зовнішньою конфронтацією [1, С. 10]. Визнаючи особливу роль соціалізації та консолідації, держава всебічно сприяє цьому процесу. Стаття 11 Конституції України проголошує, що держава сприяє консолідації та розвитку нації. В той же час, кожен індивід, сам по собі унікальний і процес входження його в суспільство може бути пов'язаний із багатьма складнощами.

Ціннісні орієнтири, прагнення та цілі, порозуміння правових та суспільних ідеалів можуть розрізнятися в залежності від

багатьох факторів. Це яскраво видно зокрема і на прикладі нашої країни. Зокрема, дослідження проведені Центром Розумкова з 12 по 17 липня 2019 року, показали, що в пріоритеті українців є в першу чергу цінності особистісного благополуччя (найважливішими особистісними проблемами є зниження комунальних тарифів – 64,2%, підвищення пенсій та зарплат – 63%, краща робота у сфері охорони здоров'я – 35,5%, цінова політика – 29,9%), а вже потім ідуть цінності самореалізації та правового забезпечення (законність та рівність перед законом – 15,9%, гарантування екологічної безпеки – 5,4%, захист прав і свобод громадян та захист демократії – 3,4%) [2]. В той же час, ціннісні пріоритети «цінностей самореалізації» для євроатлантичної цивілізації є базовими, що визначає необхідність рухатися саме в цьому напрямку, для досягнення консолідованих об'єднаних цілей євроінтеграції та знаходження взаєморозуміння на цьому шляху. [3, С. 114–115]

Особливо актуально це в умовах сьогодення. З одного боку, сучасна молода людина не може знаходитись в суспільстві та бути його повноцінним членом, якщо вона належним чином не соціалізована, а з іншого досить актуальними залишаються теми соціального дистанціювання та інтеграції особистості до прогресивного суспільства, лише при наявності у неї ряду загально-обов'язкових навичок, умінь, якостей та компетентностей.

Мета та завдання дослідження визначення особливостей, характеристик та невід'ємних елементів застосування механізмів адаптації до сучасної молодої людини виявлення складнощів, що можуть виникати на цьому шляху та виокремлення способів їх подолання та покращення процесів соціалізації та соціальної адаптації за рахунок формування чітких алгоритмів поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику соціалізації розгляда-

ли в своїх роботах Б. Ананьев, А. Кроник, П. Горностай, Н. Корабльова, А. Кочарян, Д. Киппер, А. Лебедев, І. Філіппова, І. Фурманова, питання соціального становлення можна прослідкувати в роботах Л. Коваля, Г. Костюка, Л. Максименко В. Москаленко, В. Орджеховської Г. Пустовіта К. Чорної, механізми виховання та соціалізації юнаків і підлітків відображаються в роботах Б. Ананьева, М. Боришевського, О. Запорожця, А. Коваленко Д. Ельконіна.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи ширше дане питання варто відмітити, що згадки про соціалізацію можна знайти ще у 1887 р. в роботах американського вченого Франкліна Г. Гіддінгса. Зокрема, він вказує, що це перш за все підготовка людини до соціального життя, розвиток її соціальної природи, характеру [4, 5, 6, С. 390]. Будь-який соціальний порядок Франклін Г. Гіддінгс розглядав, як такий, що знаходиться у стані рухомої рівноваги при цьому рівновага влади і статусу необхідна для внутрішньої справедливості та порядку в широкому сенсі міжнародного світу [7]. При цьому соціогенез в даному соціальному порядку Франклін Г. Гіддінгс розглядав, як результат енергетичної основи, яка в свою чергу з'являється, коли людина черпає з природи її енергію. Отже людина, навколишнє середовище та суспільство перебувають у взаємодії та єдності. Навколишнє середовище має вплив на характер населення, дозволяє створювати нові технології, долати труднощі, знаходити вирішення проблем та обмежень. Енергію він поділяє на психічну і фізичну, а прогрес в цьому сенсі він вважав зростаючим перетворенням видів енергії. [8, С. 384, 9, С. 97] Для ефективного соціогенезу Ф. Гіддінгс вважав важливим чинником роль осучасненої освіти. [10]

Соціалізація в даному випадку може бути результатом і процесом опанування та відтворення соціального досвіду [6, С. 391]. Вона може розглядатися в рамках теорії со-

ціального виховання, одним із представників якої був В. Каптерев, який вказував на однобічність педагогіки у зв'язку з її занадто директивним підходами [11]. Саме тому, при розгляді соціалізації варто звернути увагу на такі її основні аспекти філософський, психологічний, педагогічний, соціологічний. Міждисциплінарний підхід їх усіх об'єднує у напрямку розуміння та досягання найбільш важливих результатів. [12]

Соціальне дозрівання визначається складним процесом, етапи та темпи якого можуть характеризуватися певними визначеними основними критеріями, наприклад завершеним навчанням, засвоєнням стабільної професії, матеріальної та фінансової незалежності від батьків, початком трудової діяльності, народженням первістка тощо.

Зважаючи на те, що більшість підлітків ходять до школи та перебувають на утриманні батьків у молодшому та середньому віці темпи соціального дозрівання не є великими. В той же час, у певній категорії підлітків, зокрема у акселератів, претензії щодо відповідності дорослим та власне почуття дорослості починають з'являтися досить рано. Підлітки починають прагнути до скидання батьківського его, нагляду та отримання більшої незалежності. Старший підлітковий вік визначається зростанням соціального розвитку, на який припадає важливий момент самоствердження, зокрема формальне визнання статусу дорослої людини, такі як отримання паспорту, вступ до вищого навчального закладу або призов до армії чи призначення на посаду, що важливо характеризує психіку та поведінку особи підліткового віку.

Підліток може протестувати проти опіки, хай навіть непомітної для його зору, форм контролю над ним, а також в разі наявності покарання і над ним не важливо чи було воно справедливим чи

ні. Такі прояви протесту можуть виражатися у грубоцях, неслуху, відлюдності та самоізоляції, впертості. Реагуванням таке можна вважати емансипованими та найбільш виразно такі прояви виражаються у випадку коли дорослі не готові сприймати підлітка, як дорослу людину, а сприймають його як дитину, ігноруючи при цьому бажання ініціативу чи інтереси цього підлітка.

Між дорослим та підлітком не рідко виникає суперечка щодо модних тенденцій, організації дозвілля, художніх смаків. При цьому молодь є більш прогресивнішою в таких випадках, ніж особа більш старшого віку. Очевидно, що молода людина або підліток перебуваючи у взаємозв'язку із дорослим прагне стати самостійним, для нього не є прийнятна недовіра, з якою відносяться до нього дорослі проти чого він свідомо протестує, в той же час, життєві складнощі викликають у нього тривогу, і на перших етапах обійтись без допомоги дорослого він просто не може, хоча і не готовий зізнатися у цьому.

Саме під час соціалізації відбувається виховання необхідних якостей, які цінуються однолітками. При взаємодії із колективом однолітків не рідко відбувається переоцінка цінностей, утворюється нове розуміння важливості та пріоритетності завдань, потреби, що включають і загальноправові та морально-етичні. Норми і критерії прийняті в колі однолітків, зазвичай є для молодої людини підліткового віку більш важливими ніж норми прийняті у колі дорослих людей. Дуже часто молода людина підліткового віку впадає у крайнощі, коли прагне з одного боку бути сучасним, а з іншого сліпо наслідує стандарти та штампи. Зокрема, молода особа підліткового віку дуже прихильна до речей пов'язаних із підкріпленням іміджу, зокрема може йтися мова про слі-

пе наслідування рекламних образів, хіпстерських стандартів поведінки та життя, молоді люди вживають молодіжний сленг навіть у тих випадках коли він недоречний. Зачіска або рекламований одяг є для них виявом їхньої неповторної індивідуальності [13, С. 365].

Соціальна адаптація та відношення до загальносоціальних норм особливо загострена у період молодості та юнацтва підліткового віку. на цьому етапі важливе місце посідає виховання [14, С. 341].

Найбільш яскраво соціальна адаптація проявляється у шкільному віці. За рівнями адаптації її можна поділити на високий, середній та низький рівень адаптації. Високий рівень визначається тоді, коли всі вимоги та правила сприймаються адекватно, ставлення до шкільних занять та школи в цілому позитивне, оволодіння програмним матеріалом глибоке і повне, розв'язання задач відбувається в не залежності від складності виконуваних завдань.

При середньому рівні адаптації наявне позитивне ставлення до школи, не має переживань щодо необхідності відвідування уроків, матеріал розуміється учнем досить гарно в тих випадках коли вчитель пояснює його наочно та доступно, в той же час зосередження відбувається лише тоді коли бачить щось цікаве для себе, до уроків готується, але до більшості а не до всіх, відносини між однолітками зберігає позитивні.

При низькому рівні адаптації ставлення до школи байдуже, існують постійні скарги на здоров'я, самопочуття, настрій відверто негативний або пригнічений, можуть спостерігатися порушення дисципліни, матеріал засвоюється фрагментарно навіть за гарної роботи вчителя, самостійна робота викликає труднощі, інтересу до виконання самостійних завдань не спостерігається.

Базовими чинниками що обумовлюють соціальну адаптацію молодої людини

підліткового віку є зокрема наступні: гарні стосунки у групі та прийняття і задоволення своїм статусом у такій групі, конфліктів з групою чи представниками групи не має, атмосфера в сім'ї сприятлива, виховання відбувається належним чином.

Методами покращення соціальної адаптації молодій людині підліткового віку є наступні: пізнавальні такі, як спостереження за поведінкою на протязі певного часу, анкетування, тестування та методи активного впливу: бесіда з вчителем або класним керівником, бесіда з батьками дитини, бесіда з самою дитиною, переконання, дискусія, проведення вправ підготовчих, пробних, тренувальних, творчих та контрольних спрямованих на соціалізацію та адаптацію.

На підставі діагностичних даних педагог, психолог чи інша особа залучена до педагогічного процесу, може визначити рівень соціальної адаптації, чинники, що на неї впливають та силу дії відповідних чинників, що відповідно може обумовити застосування необхідних засобів, які будуть нівелювати процес стримування соціальної адаптації.

Активний вплив та психологічна корекція, яка здійснюється після визначення актуальних потреб, можлива та ефективна, лише в тому разі, коли вона враховує індивідуальні особливості кожної дитини, визначає її сильні та слабкі сторони, відображає особистий підхід та розуміння особистісних потреб. Саме ці засади зможуть допомогти процесам соціальної адаптації, входження у навчальну діяльність, здобути для молодих осіб підліткового віку віру в свої можливості, комунікативний контакт між учнем та однолітками, а також учнем та вчителем, отримувати задоволення від навчальної діяльності та шкільної атмосфери, спілкуватись із задоволенням, а не з необхід-

ності, полюбити навчання [15, С. 353]. В умовах школи починається активне пізнання навколишнього світу без ілюзій та упереджень. У молодій особі підліткового віку, саме в цей час відбувається найбільш активне засвоєння норм та правил поведінки, правосвідомості та вимог до норм правопорядку. Саме тому, школа, як і інші навчальні інститути відіграють важливу роль не лише у розвитку адаптації та соціалізації особистості, але і в процесах правового становлення особистості та її праворозуміння.

Згідно теорії соціалізації широко представленою в роботах Г. Тарда можна сформулювати наступні механізми соціалізації молодій людині: ідентифікація, імітація, наслідування, керівництво [16]. З. Фрейд формулює крім вище перелічених наступні механізми соціалізації зокрема: виключення, заборони та заміщення, почуття сорому і провини [17, 18, С. 363]. Висловлюючи свою думку про процес формування соціальної адаптації, можемо вказати, що важливим механізмом соціалізації стане тут підкріплення, яке може виражатися в усвідомленні похвали. Але, на нашу думку, тут можна говорити не просто про усвідомлення похвали, а про вироблення благоговійного відчуття єдності, яке в подальшому стане відчуттям правильності вибраного шляху при несвідомому обранні певної поведінки. Через рольову позицію розкриває феномен соціалізації Дж. Мід, який серед механізмів соціалізації виділяє: прийняття ролі – тобто присвоєння певної ролі в процесі взаємодії молодій людині, яка проходить процес соціалізації; навчання ролям та виконання ролі, як фактичний акт поведінки або дія в процесі засвоєння ролей [19]. Крім вище перелічених можна відзначити інтеріоризацію, екстеріоризацію (за напрямком впливів); стихійні та цілеспрямовані

(за мірою цілеспрямованості), позитивні та негативні (за позитивністю) [20, С.32–39]. За Т. Парсонсом соціалізація може відбуватися на підставі механізмів основних: пізнавальних, захисних, пристосування та додаткових: підкріплення загасання, гальмування, субституції. При цьому механізми захисту та адаптації можуть контролювати відповідні змінні, що забезпечує баланс та рівновагу відповідних змін [17].

Молода людина з початку своєї соціальної адаптації може проходити ряд етапів, які передбачають в тому числі і правову соціалізацію. При цьому повага до прав інших осіб, або до правил писаних чи не писаних у цій групі, як і в суспільстві в цілому є однією найважливіших вимог при подальшому соціальному становленні. Виходячи із вищевикладеного, можна визначити алгоритм правової соціалізації молодшої людини, де першою стадією правової соціалізації молодшої людини стане формування мотиваційного потягу спрямованого на залучення до певної соціальної групи, який може формуватися у прямому або в зворотному напрямку. При цьому усвідомлення стійкої мотивації до необхідності соціалізувати саме у обрану групу викликає індифікаційні процеси приналежності особи до даної групи, які можуть спочатку виникати в односторонньому порядку, в той час, як формальне визнання статусу такої молодшої особи учасником групи, можливе, лише в разі сприймання такої дійсності більшістю, найбільш авторитетною групою або її представником. Наступною стадією стане формування індифікаційних процесів, які можуть випереджати діяльність даної особи і, навіть, давати їй можливість незначним чином порушувати правила та норми визнані такою групою, в той же час, на цей період припадає визначена межа адаптивних перебільшень, які може дозволити собі особа, для якої включення в колектив передбачає

не лише розуміння формальних правил та процедур, але і негласних та таких, що можуть трактуватися двозначно, при цьому в будь-якому випадку, такі випадки мають стійкі пріоритети та точні обмеження.

Саме тому, важливою стадією та етапом покращення процесів соціальної адаптації є імітація, а в подальшому і точне наслідування підкріплене емоційно психологічними механізмами, зокрема, наприклад такими, як сором та провина, коли особа, яка з тих чи інших причин, вперше порушила писані чи неписані правила чи норми, про має бути попереджена для уникнення несвідомого заперечення протиправності діяння, або навпаки похвалою чи певними ритуалами схвалення. У більш складних соціальних системах доведення правил та норм, як писаних, так і не писаних доводиться не одній особі, а колективно. Наприклад, окремі етичні вимоги, які можуть в разі порушення спричинити суттєві ускладнення для соціалізації повідомляються на загальнодоступних комунікаційних платформах, наприклад сайтах, публікуються у спеціальних виданнях, доводяться на нарадах, зібраннях в тому числі і кулуарних, з подальшою, часто негласною вказівкою, що незнання законів не звільняє від відповідальності. Тут же можуть доводитися і інформація щодо визнання заслуг або нагороджень.

В подальшому, коли людина стає повноцінним членом суспільства механізми засвоєння соціальних норм можуть змінюватися. Зокрема, інтеріоризація може переходити у екстеріоризацію і навпаки. Динаміка, частота та швидкість прийняття і засвоєння певною суспільною формацією норм та правил, як правило регулюється ефективністю тієї чи іншої діяльності, її нагальністю, важливістю, складністю та іншими важливими для отримання бажаного результату чинниками. Якщо особа, що належним чином соціалізувалася, вно-

силь в стабільні процеси яксь новаторства, її ідеї належним чином проходять експертизу та у разі виявлення корисності проекту для певної суспільної формації допускаються до практичної діяльності.

Таким чином, створюється прецедент, який може бути закріплений або владним приписом, або, що найчастіше відбувається, шляхом тривалого використання та формуванням традиції, яка за певних умов набуває статусу загальнообов'язкової. Приписи, що традицією не підтримуються, поступово переходять у стадію гальмування та згасання. Вони можуть бути формально визначеними, але не передбачати форми контролю за їх виконанням. Відсутність контролю з одного боку та позитивне підкріплення з іншого не вдовзі може обумовити їх поступове ігнорування згідно «теорії розбитих вікон» запропонованої Джеймсом Вілсоном та Джорджем Келлінгом (James Q. Wilson та George L. Kelling) [19]. Таким чином закони, правила та норми писані чи не писані формуються, структуруються, видозмінюються шляхом ініціативних змін, а в подальшому систематично упорядковуються. Саме тому можна зробити висновок, що правосвідомість та суспільні процеси взаємозалежні одне від одного.

Висновок. Соціальне дозрівання та соціальна адаптація визначається складним процесом, етапи та темпи якого можуть характеризуватися певними визначеними основними критеріями, наприклад завершеним навчанням, засвоєнням стабільної професії тощо. Адаптація в шкільному віці проявляється у трьох рівнях: високому, середньому та низькому. Чинниками, що обумовлюють соціальну адаптацію є: гарні стосунки у групі, відсутність конфліктів, сприятлива атмосфера та гарне виховання. Методами покращення соціалізації є пізнавальні такі як спостереження, анкетуван-

ня, тестування та методи активного впливу такі як бесіди, вправи тощо. Механізмами соціалізації є ідентифікація, імітація, наслідування, керівництво, виключення, заборони та зміщення, почуття сорому та провини, відчуття єдності, прийняття, навчання та виконання ролі, інтеріорізацію та екстеріорізацію, пізнавальних, захисних, пристосування, підкріплення, згасання та гальмування. Формування адаптації та соціалізації молоді людини може бути ефективним при використанні певного алгоритму соціалізації, який становить певну послідовність дій в результаті, якої між особою та суспільною групою утворюється взаємозв'язок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Україна: шлях до консолідації суспільства: національна доповідь / ред. кол.: С. І. Пирожков, Ю. П. Богущкий, Е. М. Лібанова, О. М. Майборода та ін.; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. К.: НАН України, 2017. 336 с.
2. Соціолог Головаха указав на важну угрозу для України. URL: <https://apostrophe.ua/news/society/culture/2017-12-10/russkij-mir-vvyshivanke-sociolog-ukazal-na-vazhnuyu-ugrozu-dlya-ukrainy/115366> 1/2
3. Етнополітичні чинники консолідації сучасного українського суспільства / ред. кол. О. Рафальський (голова), В. Войналович, М. Рябчук. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2020. 336 с.
4. Андреева Г. М. Психология социального познания. М., 2000. 288 С.
5. Giddings Franklin H. The Principles of Sociology: An Analysis of the Phenomena of Association and of Social Organization. New York: Macmillan, 1996. 476 p.
6. Вікторова Л. В. Основи соціалізації особистості [текст]: навч. посібник для студентів ОС «Бакалавр» спеціальності 6.010106 «Соціальна педагогіка» / Л. В. Вікторова, Н. Т. Тве-

резовська, М. В. Михайліченко, Г. М. Ржевський. К.: «ЦП «КОМПРИНТ», 2017. 475 с.

7. Международная энциклопедия социальных наук. URL: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/applied-and-social-sciences-magazines>.

8. Гиддингс Ф. Г. Основания социологии: анализ явлений ассоциации и социальной организации. М.: КРАСАНД, 2012. 432 с.

9. Найдьонов О. Г. Внесок Франкліна Гіддінгса в теорію соціальної еволюції й соціогенетику. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2015. Вип. 8. С. 95–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2015_8_28

10. Giddings Franklin H. The Mighty Medicine: Superstition and Its Antidote. New York: Macmillan, 1929. 147 p.

11. Кантерев П. Ф. Общий ход развития русской педагогики и ее главные периоды *Педагогика*. 1992. № 3–4. С. 73.

12. Алексеенко Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості й ризику. Науково-методичний посібник. К., 2007. 152 с.

13. Сушицька Я. М. До проблеми девіантної поведінки в підлітковому віці. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України* / За ред. С. Д. Максименка. Т. 8. Вип. 4. К., 2006. С. 360–366.

14. Черняга Р. М. Значення міжособистісних відносин дошкільників у формуванні громадянських якостей особистості. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України* / За ред. С. Д. Максименка. Т. 8. Вип. 8. К., 2006 С. 337–342.

15. Скулиш Н. Є. Вплив сім'ї на особистість молодшого школяра та його адаптація до шкільних умов. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. Т. 8. Вип. 4. К., 2006 С. 347–353.

16. Тард Г. Социальные этюды. СПб., 1902.

17. Кузьменко Т. М. Соціологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 320 с.

18. Соціологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. [В. І. Волович, М. І. Горлач, В. Г. Кремень

та ін.] 6-те вид. К.: Центр учбової літератури, 2009. 808 с.

19. Wilson J. Q., Kelling G. L. Broken windows. The police and neighborhood safety [Electronic resource] / J. Q. Wilson, G. L. Kelling. 1981. URL: http://www.manhattaninstitute.org/pdf/_atlantic_monthly-broken_windows.pdf.

REFERENCES

1. Ukraina: shliakh do konsolidatsii suspilstva: natsionalna dopovid (Ukraine: the path to the consolidation of society: a national report) / red. kol.: S. I. Pyrozhev, Yu. P. Bohutskyi, E. M. Libanova, O. M. Maiboroda ta in.; Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. K.: NAN Ukrainy, 2017. 336 s.

2. Sotsiolog Golovaha ukazal na vazhnyu ugrozu dlya Ukrainyi. (Sociologist Holovakha pointed to an important threat to Ukraine) URL: <https://apostrophe.ua/news/society/culture/2017-12-10/russkij-mir-vvyshivanke-sociolog-ukazal-na-vazhnyu-ugrozu-dlya-ukrainy/115366> 1/2

3. Etnopolitychni chynnyky konsolidatsii suchasnoho ukrainskoho suspilstva (Ethnopolitical factors of consolidation of modern Ukrainian society) / red. kol. O. Rafalskyi (holova), V. Voinalovych, M. Riabchuk. Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. 2020. 336 s.

4. Andreeva G. M. Psihologija social'nogo poznaniya (Psychology of social cognition). M., 2000.

5. Giddings Franklin H. The Principles of Sociology: An Analysis of the Phenomena of Association and of Social Organization / H. Franklin Giddings. – New York: Macmillan, 1896. 476 p.

6. Viktorova L. V. Osnovy sotsializatsii osobystosti (Basics of personality socialization) [tekst]: navch. posibnyk dlia studentiv OS «Bakalavr» spetsialnosti 6.010106 «Sotsialna pedahohika» / L. V. Viktorova, N. T. Tverezovska,

- M. V. Mykhailichenko, H. M. Rzhovskyi. K.: «TsP «KOMPRYNT», 2017. 475 s.
7. Mezhdunarodnaja jenciklopedija social'nyh nauk (International Encyclopedia of Social Sciences). Polucheno 21 dekabrja 2022 g. s sajta URL: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/applied-and-social-sciences-magazines/giddings-franklin-h>.
8. *Giddings Franklin H.* The Principles of Sociology: An Analysis of the Phenomena of Association and of Social Organization / H. Franklin Giddings. New York: Macmillan, 1896. 476 p.
9. *Naidonov O. H.* Vnesok Franklina Hiddinhsa v teoriiu sotsialnoi evoliutsii y sotsiohenetyku (Contribution of Franklin Giddings to the theory of social evolution and sociogenetics). *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologhii*. 2015. Vyp. 8. S. 95–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2015_8_28.
10. *Giddings Franklin H.* The Mighty Medicine: Superstition and Its Antidote. New York: Macmillan, 1929. 147 p.
11. *Kapterev P. F.* Obshhij hod razvitija russkoj pedagogiki i ee glavnye periody (The general course of the development of Russian pedagogy and its main periods). *Pedagogika*. 1992. #3–4. P. 73.
12. *Aliekieienko T. F.* Sotsializatsiia osobystosti: mozhlyvosti y ryzky. (Socialization of personality: opportunities and risks) Naukovometodychnyi posibnyk. K., 2007. 152 s.
13. *Sushitska Ya. M.* Do problemy deviantnoi povedinky v pidlitkovomu vitsi (To the problem of deviant behavior in adolescence). *Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy / Za red. S. D. Maksymenka*. T.8. vyp. 4. K., 2006. S. 360–366.
14. *Chernyaga R. M.* The importance of interpersonal relations of preschoolers in the formation of civic qualities of the individual (The importance of interpersonal relations of preschoolers in the formation of civic qualities of the individual). *Collection of scientific works of the Institute of Psychology named after H. S. Kostyuk of the APN of Ukraine / Ed. S. D. Maksimenko* T.8. V. 8. K., 2006. P. 337–3
15. *Skulysh N.* Vplyv simi na osobystist molodshoho shkoliara ta yoho adaptatsiia do shkilnykh umov (The influence of the family on the personality of a junior high school student and his adaptation to school conditions). *Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy / Za red. S. D. Maksymenka*. T.8. Vyp. 4. K., 2006 P. 347–353.
16. *Tard G.* Social'nye jetjudy (Social studies). Spb., 1902.
17. *Kuzmenko T. M.* Sotsiologhii (Sociology). Navch. posib. K.: Tsentr uchbovoi literatury, 2010. 320 s.
18. Sotsiologhii (Sociology): pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl./[V. I. Volovych, M. I. Horlach, V. H. Kremen ta in.] 6-te vyd. K.: Tsentr uchbovoi literatury, 2009. 808 s.
19. *Wilson J. Q., Kelling G. L.* Broken windows. The police and neighborhood safety [Electronic resource] / J. Q. Wilson, G. L. Kelling. 1981. URL: http://www.manhattaninstitute.org/pdf/_atlantic_monthly-broken_windows.pdf.

MECHANISMS OF ADAPTATION AND SOCIALIZATION IN THE PROCESS OF PERSONALITY FORMATION OF A YONG PERSON

Oleksandr Khlon

Abstract. *The purpose of the study is to determine the features, characteristics and integral elements of the application of adaptation mechanisms to modern young people, to identify difficulties*

that may arise along the way, and to identify ways to overcome them and improve the processes of socialization and social adaptation as a result of the formation of clear behavioral algorithms.

The algorithm of legal socialization of a young person includes the stage of formation of a motivational drive aimed at involvement in a certain social group. Awareness of a persistent motivation to socialize in a chosen group causes identification processes of a person's belonging to a given group, which may initially arise unilaterally, while formal recognition of the status of such a young person as a member of the group is possible. Only if such reality is perceived by the majority, the most authoritative group or its representative.

Imitation, and later exact imitation, is supported by emotional and psychological mechanisms, in particular, for example, such as shame and guilt, when a person who, for one reason or another, has violated written or unwritten rules or norms for the first time, which should be warned to avoid unconscious denial of the illegality of an act. In the future, when a person becomes a full-fledged member of society, the mechanisms of assimilation of social norms may change, in particular, internalization may turn into externalization and vice versa. As a rule, the adoption and assimilation of certain norms and rules is regulated by the effectiveness of one or another activity. If a person who has been properly socialized makes some innovations in stable processes, his ideas are properly examined and, if the usefulness of the project is found, they are allowed into practical activity.

Keywords: legal awareness, youth, personality development, socialization mechanisms, teenagers.

Відомості про авторів:

Хлонь Олександр Михайлович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна
e-mail: AlexKhlon@i.ua; <https://orcid.org/0000-0001-9733-8531>

Information about authors:

Oleksandr Khlon, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Practical Psychology, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine